

УДК 316.36

ТИПИ ТА ФУНКЦІЇ ПРАБАТЬКІВ ЯК АГЕНТІВ ПЕРВИННОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ В СІМ'Ї

С. М. Аніпченко

*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
пл. Свободи, 6, м. Харків, Україна, 61077,
kukolmark@gmail.com*

Проаналізовано поняття прабатьків як агентів соціалізації особистості. Особливу увагу автор зосереджує на розгляді типологій прабатьків, яку надають різні дослідники. А також запропоновано власну типологію прабатьків. Окрім того, розглянуто класифікації функцій прабатьків у працях різних дослідників. Також автор пропонує свою класифікацію функцій прабатьків. У роботі представлено результати досліджень та погляди вчених, які вивчали проблеми прабатьківства, зокрема, проаналізовано роль прабатьків як агентів первинної соціалізації особистості. Окреслено напрями подальшого вивчення проблем інституту прабатьківства.

Ключові слова: сім'я, прабатьки, соціалізація особистості, типи прабатьків, функції прабатьків.

Сім'я являє собою один із найважливіших соціальних інститутів суспільства, який виконує низку функцій, забезпечуючи тим самим його безперервне відтворення. Сім'я як інститут представлена в усіх суспільствах, але в кожному з них є свої особливості цього феномену, що зумовлені соціокультурними чинниками.

Звертаючись до вивчення соціального інституту сім'ї, науковець стикається сьогодні з низкою протиріч: одні дослідники зазначають наявність процесу «відмирання» сім'ї, яка характеризується ними як дещо зникаюче; інші ж наполягають на тому, що сім'я, на їхню думку, лише зазнає певних змін. Ці зміни стосуються і появи нових типів сім'ї, і форм її існування, і структури розподілу влади, ролей та статусів у сім'ї, і функцій, що їх вона виконує як для особистості, так і для суспільства загалом.

Крім того, сучасна сім'я, як зазначає низка дослідників, наразі перетворюється на нуклеарну, все більш відокремлену, індивідуалізовану, чому сприяє зростання соціальної мобільності, інтенсивна міграція, індустріалізація суспільства та ін. Проте розширена сім'я не зникла остаточно. Її приклади ми можемо споглядати і на пострадянському просторі, в тому числі в українському соціумі.

Інститут сім'ї, звісно, зазнав різноманітних трансформацій, тим не менш сім'я і досі залишається одним із найпотужніших та найбільш значущих первинних агентів соціалізації особистості.

Соціалізація особистості є складним процесом засвоєння суспільно значущих норм, цінностей, паттернів поведінки, певних навичок, установок та інші, що дають змогу людині успішно функціонувати, комунікувати та розвиватися у суспільстві. Зазвичай

науковці виокремлюють первинну та вторинну соціалізацію. У первинній соціалізації основними її агентами (тобто тими, хто здійснює найбільший вплив на цей процес) виступає найближче оточення людини, найчастіше це її сім'я. Агентами соціалізації особистості з боку сім'ї можуть виступати батьки, сестри/брати, тітки/дядьки, а також інші родичі [1, с. 170].

В сім'ї поруч з такими агентами первинної соціалізації, як батьки, окреме місце займають прабатьки (бабуся та дідусь). Прабатьки можуть здійснювати безпосередній та опосередкований вплив на протікання процесу соціалізації своїх онуків. У сучасних умовах розвитку й трансформації суспільства велику роль у переданні майбутнім поколінням культурних, історичних, ціннісних орієнтирів, а також певних традицій, звичаїв, вірувань, які існують як усередині сім'ї, так і в конкретному суспільстві відіграють саме прабатьки. Зокрема, відомий український етнолог М. Г. Стельмахович зазначає: «Особливо вагомий вклад у виховання дітей вносять представники старшого покоління – бабуся і дідусь» [2, с. 54].

Багато досліджень присвячено аналізу феномену «батьківства», тоді як феномен «прабатьківства» поки ще не знайшов свого ретельного відображення у сучасній науковій літературі, хоча окремі його аспекти розглядалися в демографії, історії, психології, соціології, етнографії, педагогіці тощо. Кожна з конкретних наук вирішує проблему в своєму контексті. І соціологія може суттєво допомогти у вирішенні багатьох питань в цій галузі. Саме цим зумовлена актуальність цієї проблеми.

Тож **мета** цієї статті полягає в аналізі ролі прабатьків як агентів первинної соціалізації особистості. Для виконання поставленої мети ми розглянемо теоретичні напрацювання в галузі дослідження феномену прабатьківства, виокремимо основні функції, які прабатьки виконують у процесі соціалізації своїх онуків і представимо існуючі типології прабатьків. Новизна статті полягає у соціологічному аналізі прабатьків як агентів соціалізації особистості, чого раніше соціологами не було здійснено, адже в розглянутих наукових публікаціях здебільшого представлені напрацювання психологів, істориків, демографів чи етнологів, які здебільшого досліджують або психологічний аспект стосунків між прабатьками та онуками, або надається історико-етнографічний опис образу прабатька в сім'ї.

Зазначимо, що доволі часто прабатьки та їхні онуки стають об'єктом дослідження зарубіжних науковців. Наприклад, іспанські дослідники П. Віґуер (P. Viguier), Х. К. Мелендез (J. C. Melendez), С. Валенсія (S. Valencia), В. К. Кантеро (V. J. Cantero), Е. Наварро (E. Navarro) виявили низку характеристик прабатьків, якими їх описували онуки. Зокрема, вони зобразили люблячого прабатька, яким є найчастіше бабуся, особливо по материній лінії, яка поєднує в собі строгість та ласку одночасно та яка мешкає поблизу. Ця бабуся часто навідується до онуків, дотримується демократичних принципів виховання, її вік сягає 60–70 років. Автори зазначили, що чим більша частота контактів прабатьків та онуків, тим міцніші та кращі їхні міжособистісні відносини [3].

Польська дослідниця М. Тижкова (M. Tyszkowa) зробила висновок, ґрунтуючись на результатах свого дослідження, що прабатьки впливають на своїх онуків різноманітними шляхами та їхній вплив може бути як позитивний, так і негативний. З одного боку, прабатьки надають підтримку та турботу, діляться інформацією про навколишній

світ, і таким чином пропонують приклад для наслідування, виявляються джерелом ідей та роздумів про людське життя. А з іншого – прабатьки можуть і негативно впливати в разі, коли їхні стосунки з онуками перетворюються на конфліктні [4].

Цікавими є висновки нідерландських та бельгійських дослідників В. Ранста (N. Van Ranst), Р. Версчуерена (K. Verschueren) і Н. Макроена (A. Marcoen), а також американських Н. Кохлера (H. Cohler) й І. Грунебаума (H. U. Grunebaum) стосовно чіткого закріплення та розподілу ролей дідуся і бабусі у сім'ї. Дослідники проаналізували думки онуків про їхніх бабусь та дідусів. Так, дідуся онуки сприймають як постачальник інформації, як дорослий, з яким можна спілкуватися на будь-які теми, як радник. А бабусю сприймають як ту дорослу людину, яка турбується, опікується, хвилюється і як така, хто може за необхідності замінити матір [5, 6].

Зазначимо, що інформантами у вищеперелічених дослідженнях були тільки онуки, що певною мірою говорить про односторонність отриманих даних. На нашу думку, для глибшого та детальнішого аналізу інституту прабатьківства потрібно збирати та аналізувати дані від декількох членів сім'ї, які б до того ж представляли різні покоління.

Зосередивши увагу на аналізі вітчизняних і зарубіжних публікацій за даною тематикою, ми стикаємося з тим, що, на жаль, в українській та пострадянській соціології тема прабатьківства не користується великим дослідницьким інтересом, їй не приділяють достатньої уваги. Більше робіт з цієї тематики можна знайти у вчених психологів. Дослідженням інституту прабатьківства в українській соціологічній науковій спільноті займається, зокрема, О. Р. Кісь.

Однак серед науковців питанню про роль прабатьків у сімейному вихованні приділили увагу К. Д. Ушинський, А. В. Петровський, Т. В. Андреева, Т. А. Куликова та інші дослідники. Дані про традиції народного виховання в підростаючого покоління працелюбності, про важливість бабусь і дідусів у житті всіх членів сім'ї ми отримуємо з праць О. А. Ганцької, М. Г. Стельмаховича, М. С. Комісарик, І. А. Тютюнник, В. І. Скутіної тощо.

Значення бабусь та дідусів у сім'ї ХХІ століття аналізують в актуальних роботах з психології сім'ї Є. Й. Артамонової, В. І. Виноградової, С. Н. Куровської, а також дослідження О. Р. Кісь, присвяченого аналізу місця жінки в традиційній українській культурі.

Стосунки поколінь у сучасних сім'ях досліджували М. Д. Александрова, О. С. Балабанова, О. В. Бойко, М. Ю. Михайлова, В. Д. Шапіро, В. В. Колесов, А. В. Толстих, О. А. Воронін.

Такі учені, як А. Я. Варга, М. В. Єрмолаєва, О. В. Краснова, О. Р. Кісь, Л. Г. Лідерс, А. С. Співаковська, Л. Б. Шнейдер, Є. Г. Ейдемільлер, В. В. Юстицькис, Є. В. Юркова, І. С. Кльоцина вивчали роль одного з прабатьків, зокрема бабусі, у сім'ї.

Попри те, що є певна кількість дослідників, чії роботи присвячені темі прабатьківства, все ж таки знову наголосимо, що ці напрацювання знаходяться здебільшого в полі психологічної та історичної наук, аніж соціологічної.

Проблему соціалізації розглянуто в роботах багатьох соціологів, психологів, філософів, педагогів тощо. Цю галузь соціального знання почали розробляти Г. Тард і В. Женеп. Проблема соціалізації дискутувалась А. Валлоном і Ж. Піаже. У 1956 році цей термін було внесено до реєстру американської соціологічної асоціації. Серед зарубіжних та вітчизняних науковців, які за-

ймались проблемою соціалізації, можна назвати Г. М. Андрееву, А. Адлера, І. С. Кона, В. В. Москаленко, А. В. Мудрик, Б. Д. Паригіна, Д. Фельдштейна, З. Фрейда, Т. Шибутані та багатьох інших.

Звертаючись до тлумачення однієї з головних категорій цієї статті, ми маємо зазначити, що в багатьох словниках ми можемо знайти значення слова «прабатько(ки)».

Д. М. Ушаков під «прабатьком» розуміє засновника роду, це той, від кого бере початок яке-небудь покоління. У С. І. Ожегова «прабатько» розуміється як засновник роду. В словнику В. І. Даля прийменник «пра» означає «бути родичами» чи «зв'язок предків та нащадків» [7].

Якщо декілька десятиліть тому прабатьками були люди, які здебільшого мали статус пенсіонерів, то на сучасному етапі бабусями та дідусями стають молоді, повні сил люди, які здатні повною мірою займатися професійною діяльністю, поєднуючи її з новою для себе соціальною роллю. Велика роль прабатьків у процесі соціалізації майбутніх поколінь – це здебільшого здобуток радянського та пострадянського менталітету, не притаманний більшості західних культур [8].

Зокрема, в американській та європейській культурах прабатьки, як правило, дотримуються активного способу життя, займаються мистецтвом, улюбленою справою (хобі), мешкають окремо від своїх дітей і беруть лише непряму, опосередковану участь у житті та вихованні своїх онуків. Натомість у сім'ях пострадянських суспільств спостерігається інша ситуація. Наприклад, у традиційній українській культурі в сім'ях прабатьки здебільшого беруть активну участь у вихованні онуків, виявляючись одним із найважливіших агентів соціалізації особистості [9].

Роль прабатьків у процесі соціалізації особистості онуків неоднозначна та суперечлива. Але попри це не можна випускати з фокусу дослідницької уваги вивчення особливостей та сутності такого агента первинної соціалізації, як прабатьки. Складність вивчення впливу прабатьків на процес формування особистості онуків обумовлює необхідність міждисциплінарного підходу до цієї проблеми.

Зазначимо, що, розглядаючи прабатьків як агентів соціалізації особистості, можна виокремити певні типи прабатьків, які наводять у своїх працях різні дослідники.

Наприклад, О. В. Краснова запропонувала типологію прабатьків за критерієм внутрішньосімейної ролі, яку вони виконують:

- «формальні» прабатьки – будують стосунки відповідно до соціальних приписів про роль старшого в сім'ї;
- прабатьки як «сурогатні батьки» – беруть на себе повну відповідальність і турботу про онуків;
- прабатьки як «джерело сімейної мудрості» – здійснюють зв'язок із сімейними коріннями;
- прабатьки-«витівники» – організують відпочинок і дозвілля онуків;
- «відсторонені» прабатьки – рідко включені в реальну життєдіяльність сім'ї дітей і онуків [10].

Зазначимо, що типологія О. В. Красної надається лише з позиції аналізу ролі прабатьків для онуків та не є вичерпною, адже дослідниця не бере до уваги роль, яку прабатьки відіграють для сім'ї чи взагалі для суспільства на мікрорівні.

Дослідниця А. С. Співаковська розробила іншу типологію одного з прабатьків у сім'ї, наводячи приклади двох типів бабусь, які не знайшли вдалого поєднання ролей, – «бабуся-жертва» та «бабуся-суперниця» [11].

«Бабуся-жертва» сприймає роль бабусі як центральну, звалює на свої плечі тягар господарсько-побутових і виховних обов'язків, відмовившись від професійної діяльності, відчутно обмеживши дружні контакти й дозвілля. Зробивши турботу про сім'ю, дітей та онуків сенсом свого існування, пожертвувавши іншими сторонами особистого життя, така жінка періодично відчуває суперечливі почуття, що включають невдоволення близькими, образу за недостатню подяку з їхнього боку, тугу і роздратування. Характерна позиція онуків такої бабусі – любов до неї і водночас залежність, звичка до опіки і контролю, труднощі самоконтролю та спілкування з іншими дітьми [11].

«Бабуся-суперниця», на перший погляд, більш раціонально поєднує свої різнопланові обов'язки, продовжує працювати, присвячуючи онукам вихідні та відпустки. Неусвідомлена тенденція її поведінки полягає в суперництві з дочкою або невісткою, щоб бути кращою, більш успішною «матір'ю» онукам. Онуки відчувають конфліктність взаємин дорослих членів сім'ї й або звинувачують себе за це, гостро переживаючи власну неповноцінність, або прагматично використовують суперечливість позицій дорослих [11].

З нашої точки зору, типологія бабусь А. С. Співаковської також не є повною, адже дослідниця обмежилася аналізом лише мікропроявів ролі бабусі в сім'ї, не пропонуючи типології, в якій було б представлено не тільки невдале виконання бабусясею своєї ролі, а ще й успішне.

Ще одну цікаву типологію одного з прабатьків (а саме бабусі) надає американська дослідниця Дж. Робертсон. За її даними, додаткова роль бабусь і дідусів у більшості випадків приносить глибоке задоволення людям середнього віку. Це діяльність з виховання нового покоління, але вільна від багатьох обов'язків і напружених конфліктів, характерних для батьківсько-дитячих стосунків. Автор виділяє такі типи бабусь:

- гармонійний тип – бабусі поєднують високі ідеальні уявлення про роль бабусі й реальну активну участь у житті онуків;
- далекий тип – бабусі мають слабкі особисті уявлення про роль бабусі і займають відособлену позицію стосовно проблем онуків;
- символічний тип – бабусі мають високий соціально-нормативний образ бабусі за нерозгорнутих реальних взаємин з онуками;
- індивідуальний тип – бабусі, які акцентують увагу на особистих аспектах поведінки [12].

Тобто типологія Дж. Робертсон, як бачимо, ґрунтується на критерії власного уявлення бабусі про свою роль у сім'ї та виконання обов'язків по відношенню до онуків.

Всі автори, яких ми згадували, пропонують різні типології, але при цьому всі вони стосуються лише окремих існуючих проявів ролі прабатька у сім'ї. Здебільшого автори розглядають міжіндивідуальні стосунки між прабатьками та їхніми онуками або аналізують внутрішньоособистісні відчуття прабатьків. Також увагу приділено аналізу уявлень про ідеальний та реальний типи прабатьків. Інакше кажучи, більшість типологій є мікрорівневими та часто психологічно орієнтованими.

Ми вважаємо, що доречно буде запропонувати таку типологію прабатьків, яка, на нашу думку, буде більш релевантною для української сім'ї та більш соціологічно аргументованою. Зазначимо, що критерієм для цієї типології виступає ступінь залученості прабатьків у виховний процес онуків, але вона також не є вичерпною і потребує проведення соціологічних досліджень задля уточнення й доопрацювання вказаних типів.

- «другі батьки» (прабатьки виконують практично повний набір тих зобов'язань і функцій, що й батьки, а саме: беруть активну участь у вихованні онуків, займаються веденням побуту, часто матеріально забезпечують онуків та інше; частіше це зумовлено спільним проживанням, характерно для мультипоколінної сім'ї, або для сімей, де один чи обидва батьки від'їжджають до іншої країни на заробітки);
- «няньки (або вихователі)» (такі прабатьки здебільшого виконують зобов'язання лише з виховання онуків, транслюючи їм певні сімейні традиції, звичаї, цінності та впливаючи на їхній духовно-моральний розвиток; такий тип характеризується сильною емоційною складовою у стосунках між прабатьками та онуками; але цьому типу не властиве ведення побуту чи матеріальне забезпечення онуків);
- «супровідники» (прабатьки зазвичай допомагають відводити онуків у дитячий садок, школу, розвиваючи гуртки чи спортивні секції, а також забирати їх звідти, виконувати домашні завдання, наглядати за онуками у разі відсутності батьків);
- «формальні прабатьки» (виконують лише формальні обов'язки прабатьків: рідкісні відвідування, зустрічі на свята, подарунки онукам).

Звичайно, можна надавати й інші типології прабатьків, якщо критерієм обирати, наприклад, економічні чи статусно-владні відносини у сім'ї.

Важливо зауважити, що взаємодія прабатьків з онуками може відбуватися на рівні утворених діад: бабуся-онука, дідусь-онука, коли здійснюється взаємозв'язок на міжособистісному рівні: окремо між одним з прабатьків та онукою.

Також взаємодія може відбуватися і на рівні малої соціальної групи у тому випадку, коли прабатьки та їхні онуки створюють стосунки всередині групи, якій притаманні певні особливості та риси внутрішньогрупової поведінки.

Взаємодія прабатьків та онуків може відбуватися й на рівні стосунків між різними поколіннями. Тобто основоположним чинником у взаєминах прабатьків та онуків постає вікова характеристика.

Водночас на будь-якому рівні взаємодії відбувається вплив з боку прабатьків на процес формування сімейної ідентичності онуків шляхом транслювання певних цінностей, традицій, звичаїв, практик, що характерні для цієї сім'ї. Цей процес відбувається за допомогою виконання певних функцій прабатьками.

Зокрема, Дж. Робертсон сформулювала чотири функції прабатьків у сім'ї, що мають характер спільної важливої ідеї для них самих та/або інших членів сім'ї.

1. Функція «присутність» – прабатьки як символ стабільності, як інтегруючий центр, як стримуючий чинник при загрозі розпаду сім'ї.

2. Функція «сімейна національна гвардія» – прабатьки покликані бути поруч у важкий момент, надати підтримку в кризовій ситуації.

3. Функція «арбітри» – узгодження прабатьками сімейних цінностей, вирішення внутрішньосімейних конфліктів.

4. Функція «збереження сімейної історії» – формування прабатьками й підтримання відчуття спадкоємності і єдності сім'ї [12].

Низка учених, розглядаючи прабатьківство як соціально-психологічний феномен, стверджують, що все ж таки його основною функцією є передання новим поколінням накопиченого досвіду, норм та правил поведінки в суспільстві, тобто безпосередня участь у процесі соціалізації [8].

Російська дослідниця С. Н. Куровська пропонує виділити серед основних функцій прабатьків такі:

- функція «сурогатних батьків» – постійне виконання тих самих обов'язків по відношенню до онуків, що й батьки;
- функція «тримачів сім'ї» – вони беруть повну відповідальність за життєдіяльність сім'ї та її внутрішні стосунки між усіма членами, консолідують сім'ю;
- функція «адвокатів» – здійснюють захист онуків;
- функція «відвідувачів» – інколи виконують обов'язки няньки за проханням батьків дітей [13].

Також серед основних функцій прабатьків учені виокремлюють духовно-моральний розвиток онуків, тобто передання духовних знань, релігійних уявлень, моральних якостей, сімейних цінностей і установок тощо [14].

Зазначимо, що класифікації функцій прабатьків, авторства різних дослідників, виявляються доволі обмеженими і неповними з соціологічної точки зору, адже вони не містять тих функцій інституту прабатьківства, які він виконує перед суспільством; також науковцями чітко не виділені функції прабатьків та їхні відмінності від функцій батьків у сім'ї, не пропонується повний перелік функцій, що прабатьки виконують окремо по відношенню до онуків.

Проаналізувавши напрацювання з цієї тематики, ми спробували узагальнити та виділити певні функції, які виконують прабатьки як агенти первинної соціалізації особистості онуків, і віднесли до них такі:

- виховна – вплив (або його відсутність) прабатьків на духовний, моральний, етичний та естетичний, релігійний розвиток особистості;
- рекреаційна – підтримка онуків на емоційному рівні;
- побутова – нагляд та догляд за онуками;
- економічна – економічна підтримка;
- господарська – виконання функцій домогосподарки/домогосподаря в сім'ї;
- дозвілєва – організація та проведення спільного з онуками дозвілля;
- консолідуюча/роз'єднуювальна – зміцнення або послаблення внутрішньосімейних зв'язків між її членами;
- функція соціального контролю – формування та підтримка правових та моральних норм, використання санкцій за порушення норм стосунків між поколіннями, членами в сім'ї;
- функція формування сімейної ідентичності – трансляція сімейних звичаїв, традицій, цінностей, практик тощо від прабатьків до онуків.

Цей перелік функцій, які прабатьки можуть виконувати в сім'ї не є вичерпним, але ми намагалися продемонструвати, наскільки широким він може бути. Важливо те, що виконання цих функцій може певною мірою забезпечувати тісний зв'язок між поколіннями прабатьків і онуків та спадковість досвіду, що, на нашу думку, має важливе значення для впливу на особистість певних сімейних, культурних, духовних, поведінкових традицій, які відображають риси цілих суспільств загалом.

Відтак, оглянувши вітчизняні та зарубіжні публікації, які так чи інакше торкаються теми прабатьків. Ми розглянули основні типології прабатьків, які подані у науковій літературі та висвітили функції прабатьків, які наводять дослідники у своїх працях, та зробили спробу виокремити певні функції, які виконують прабатьки як агенти соціалізації особистості. Отже, проаналізувавши роль прабатьків як первинних агентів соціалізації особистості, ми акцентували увагу на розгляді різних типологій прабатьків та їхніх функцій, що вони виконують у сім'ї.

Прабатьки як агенти первинної соціалізації особистості відіграють важливу роль у її формуванні та розвитку. Вони можуть впливати на різні сфери життя своїх онуків, зумовлюючи тим самим побудову їхніх подальших соціальних відносин у соціумі. Вплив прабатьків у цьому процесі може бути різний, це може бути пов'язано з певним типом прабатьків та функціями, які вони виконують у сім'ї. Первинна соціалізація особистості дуже складний та значущий процес, і прабатьки мають змогу безпосередньо брати участь у ньому. Але хотілося б зазначити, що такі питання, як: 1) які існують структурні та змістовні особливості інституту прабатьківства та які його визначальні риси; 2) чим він відрізняється від інституту батьківства; 3) які трансформації відбулися з інститутом прабатьківства протягом останніх десятиліть та їхні можливі наслідки, – всі вони та інші питання залишаються у сьогоденній науці скоріше поставленими та сформульованими, аніж дослідженими та вирішеними як у вітчизняних, так і закордонних працях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Массионис Дж.* Социология / Дж. Массионис. – 9-е изд. – СПб. : Питер, 2004. – 752 с.
2. *Стельмахович М. Г.* Народна педагогіка / М. Г. Стельмахович. – К. : Радянська школа, 1985. – 312 с.
3. *Viguer P.* Grandparent-Grandchild Relationships from the Childrens Perspective: Shared Activities and Socialization Styles / P. Viguer, Melendez J. C., Valencia S., Cantero V. J., Navarro E. // *The Spanish Journal of Psychology.* – 2010. – Vol. 13. – No 2. – P. 708–717.
4. *Tyszkowa M.* Grandparents and grandchildren: An often neglected relationship between significant others / M. Tyszkowa // *Journal of Counseling and Development.* – 1991. – P. 289–290.
5. *Cohler B. J.* Mothers, Grandmothers and daughters / B. J. Cohler, H. U. Grunebaum. – New York: Wiley. – 1981.
6. *Van Ranst N.*, The meaning of grandparents as view by abolescent grandchildren: An empirical study in Belgium / N. Van Ranst, K. Verschueren, A. Marcoen // *International Journal of Aging and Human Development.* – No 41(4), 1995. – P. 311–324.
7. *Социологический энциклопедический словарь* / под ред. акад. РАН Г. В. Осипова – М., 1998. – 586 с.
8. *Скутіна В. І.* Виховні функції матері, батька, бабусі, дідуся у формуванні особистості

- за традиціями народної родинної педагогіки / В. І. Скутіна // Сім'я та родинне виховання у національній етнопедагогічній культурі : зб. наук. статей. – Переяслав-Хмельницький : Ризографіка, 2005. – С. 112–115.
9. Кісь О. Р. Жінка в традиційній українській культурі (друга половина XIX – початок XX ст. / О. Р. Кісь. – Львів : Інститут народознавства НАНУ, 2008. – 272 с.
  10. Краснова О. В. Социальная психология старости : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / О. В. Краснова, А. Г. Лидерс. – М. : Издательский центр «Академия», 2002. – 288 с.
  11. Спиваковская А. С. Психотерапия: игра, детство, семья / А. С. Спиваковская. – М. : ООО Апрель Пресс, ЗАО Изд-во ЭСИМО – Пресс, 1999. – 258 с.
  12. Robertson J. F. Grandmotherhood: A study of role Concepts / J. F. Robertson // Journal of Marriage and the Family. – 1977. – Vol. 39. – P. 165–174.
  13. Куровская С. Н. Педагогика семьи: учеб.-метод. пособие / С. Н. Куровская. – Гродно : ГрГУ, 2006. – 162 с.
  14. Кичак О. Ю. Трудова міграція українців Закарпаття на початку століття та її культурно-побутові наслідки / О. Ю. Кичак. – Ужгород : Вид-во «Гражда». – 2012. – 366 с.
  15. Ганцкая О. А. Польская семья. Опыт этнографического изучения / О. А. Ганцкая. – М. : Наука, 1986. – 176 с.
  16. Крупник І. Р. Вплив батьківської деривації на уявлення образу майбутньої сім'ї в дітей трудових мігрантів [Електронний ресурс] / І. Р. Крупник // Психологічні перспективи. – Вип. 20. – 2012. – С. 115–124. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Pp/2012_20/R1/Krupnik.pdf.

Стаття надійшла до редколегії 19.10.2015

Прийнята до друку 11.11.2015

TYPES AND FUNCTIONS OF GRANDPARENTS AS THE PRIMARY AGENTS OF THE PERSONALITY SOCIALIZATION IN THE FAMILY

S. V. Anipchenko

*V. N. Karazin National University of Kharkiv,
sq. Svobody, 6, Kharkiv, Ukraine, 61077,
kukolmark@gmail.com*

There has been relatively little research on the role of grandparents as an agent of grandchildren socialization. This article deals with the analyzes of the concept of grandparents as agents of personality socialization. A brief overview of the literature on the grandparent–grandchild relationship, focusing on factors that influence this connection is provided. Particular attention is focused on considering the types and functions of grandparents. The author presents his own typology of grandparents. The paper presents the scholars views of scientists, who analyzed and studied problems of grandparenthood. Article is devoted to studying of the role of grandparents as agents of personality socialization. The objective of this study is to describe the relationships between grandchildren and their favourite grandparents, by studying the socialization styles used by latter and the shared activities undertaken. The article conceptualized problem multigenerational family life styles in context of systematic sociological theory. The author defines the basic theoretical and methodological positions,

on which can be analyzed the above topic. The article proposed a conceptual scheme of typology multigenerational family life styles based on the selection criterion of integration of structural elements of the family system. The directions of the further study of the problems, which concern the institute of grandparenthood, are outlined in this article.

Keywords: family, grandparents, personality socialization, types of grandparents, functions of grandparents.